

Nederlands
Jeugdinstituut

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Ministerie van Veiligheid en Justitie

Factsheet

Het familiegroepsplan

De Jeugdwet beoogt dat gezinnen zoveel mogelijk zelf en met steun van hun netwerk problemen in de opvoed- en opgroeisituatie voorkomen en aanpakken, en dat ouders en jeugdigen daarbij regie voeren over de hulp die zij nodig hebben. In de Jeugdwet is daarom vastgelegd dat gemeenten, jeugdhulpaanbieders en gecertificeerde instellingen éérst aan gezinnen de gelegenheid bieden om een familiegroepsplan op te stellen, samen met familie, vrienden en anderen die tot de sociale omgeving van de jeugdige behoren. Een vergelijkbaar recht is opgenomen in de Wmo (aangeduid als 'persoonlijk plan'). Deze factsheet beantwoordt de volgende vragen over het familiegroepsplan:

Wat is een familiegroepsplan?

- Wat staat in de Jeugdwet over het familiegroepsplan?
- Welke vormen zijn er voor het opstellen van het familiegroepsplan?
- Hoe ondersteunt de gemeente het maken van het familiegroepsplan?
- Wat betekent het familiegroepsplan voor de gemeentelijke Toegang?
- Wat betekent het familiegroepsplan voor jeugdhulpaanbieders?
- Wat is de rol van het familiegroepsplan bij gesloten plaatsingen?
- Geen familiegroepsplan?

Wat is een familiegroepsplan?

Een familiegroepsplan is een plan dat ouders/ gezinnen samen met familie, vrienden en anderen uit hun omgeving kunnen maken om een vraag of probleem aan te pakken. In dat plan kunnen ouders aangeven hoe ze zelf de opvoed- en opgroeisituatie voor hun kind(eren) willen verbeteren. Wat is hun belangrijkste vraag? Wie willen zij graag betrekken in de aanpak van hun vraag? Wat kunnen zij met behulp van mensen uit hun omgeving doen? En welke professionele hulp en ondersteuning denken zij daarbij nodig te hebben? Met het familiegroepsplan krijgen ouders, gezinnen en hun netwerk de mogelijkheid om de regie te voeren over hulp die zij nodig hebben.

De Jeugdwet schrijft niet voor hoe het opstellen van een familiegroepsplan moet gebeuren: het is 'vormvrij'. Ook staat niet vast hoe vaak een familiegroepsplan gemaakt kan worden. Het hoeft geen eenmalige gebeurtenis te zijn, het kan herhaald en bijgesteld worden. Een eerder gemaakt familiegroepsplan kun je ook betrekken bij een nieuwe vraag of nieuwe situatie, al is het dan vaak aan te raden om een nieuw familiegroepsplan op te stellen. Het aanbod om een familiegroepsplan op te stellen hoeft niet alleen vóór de start van een hulpverleningstraject gedaan te worden. Als ouders - bijvoorbeeld na het aanbod eerder afgeslagen te hebben vanwe-

ge acute problemen waarvoor direct hulp voor nodig was - ruimte krijgen om de regie weer op te pakken, kunnen zij alsnog een familiegroepsplan opstellen. Als een gezin professionele hulp nodig heeft en een familiegroepsplan heeft gemaakt, kan het familiegroepsplan in de plaats van het hulpverleningsplan komen.

Gezinnen zijn niet verplicht om een familiegroepsplan te maken voordat zij jeugdhulp kunnen ontvangen. Zij kunnen er ook voor kiezen om geen familiegroepsplan te maken.

Wat staat in de Jeugdwet over het familiegroepsplan?

De Jeugdwet noemt het familiegroepsplan in de artikelen 1.1, 2.1, 4.1.2 en 6.1.10

- Artikel 1.1 familiegroepsplan: hulpverleningsplan of plan van aanpak opgesteld door de ouders, samen met bloedverwanten, aanverwanten of anderen die tot de sociale omgeving van de jeugdige behoren.
- Artikel 2.1: Het gemeentelijke beleid inzake preventie, jeugdhulp, kindbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering en de uitvoering van jeugdhulp, kindbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering is gericht op: ... g. het tot stand brengen en uitvoeren van familiegroepsplannen en het verlenen van hulp op basis van familiegroepsplannen, ter uitvoering van artikel 4.1.2 en indien sprake is van vroege signalering van opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen.
- Artikel 4.1.2: Bij het uitvoeren van artikel 4.1.1 (dat gaat over het verlenen van verantwoorde hulp) en indien sprake is van vroege signalering van opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen biedt de jeugdhulpaanbieder of de gecertificeerde instelling als eerste de mogelijkheid om, binnen een redelijke termijn, een familiegroepsplan op te stellen. Het voorgaande is niet van toepassing op de gecertificeerde instelling die jeugdreclassering uitvoert of die de voogdij uitoefent in het geval dat de ouders ontheven of ontzet zijn uit het ouderlijk gezag. Slechts indien de ouders aan de jeugdhulpaanbieder of de gecertificeerde instelling te kennen hebben gegeven dat zij geen gebruik wensen te maken van de in de eerste zin bedoelde mogelijkheid, concrete bedreigingen in de ontwikkeling hiertoe aanleiding geven of de belangen van het kind anderszins geschaad worden, kan de jeugdhulpaanbieder of de gecertificeerde instelling hier vanaf zien.
- Artikel 6.1.10: 2. De kinderrechter biedt, alvorens een machtiging of een voorwaardelijke machtiging [voor een gesloten uithuisplaatsing] te verlenen en alvorens een vervallenverklaring als bedoeld in artikel 6.1.7 te doen, de mogelijkheid een familiegroepsplan op te stellen. Slechts indien de ouders aan de kinderrechter te kennen hebben gegeven dat zij geen gebruik wensen te maken van deze mogelijkheid, concrete bedreigingen in de ontwikkeling van het kind hiertoe aanleiding geven of de belangen van het kind anderszins geschaad worden, kan de kinderrechter hier vanaf zien.

De Jeugdwet geeft een aantal uitzonderingen waarin ouders en jeugdige geen gelegenheid krijgen om éérs een familiegroepsplan te maken, namelijk wanneer:

- Een gecertificeerde instelling jeugdreclassering uitvoert. Dit is in de wet uitgezonderd omdat het hier gaat om de uitvoering van een vonnis door de strafrechter.
- Een gecertificeerde instelling de voogdij uitoefent nadat het gezag van de ouders is beëindigd. Deze maatregel is uitgezonderd in de wet omdat het gezag over het kind niet meer bij de ouders ligt maar bij de gecertificeerde instelling.
- Een gecertificeerde instelling in het kader van een ondertoezichtstelling (OTS) of een jeugdhulpaanbieder constateert dat sprake is van concrete bedreigingen in de ontwikkeling van het kind, dan wel dat de belangen van het kind anderszins geschaad worden.

Welke vormen zijn er voor het opstellen van het familiegroepsplan?

De Jeugdwet beoogt de regie bij gezinnen te laten en hulpverlening te laten aansluiten bij de vraag van het gezin. Daarbij is het opstellen van een familiegroepsplan een belangrijk middel. Gezinnen bepalen of en hoe zij hun familiegroepsplan willen opstellen; zij hebben de regie over het familiegroepsplan. Dit vraagt ook een andere werkwijze en attitude van professionals. Het familiegroepsplan moet ingebed worden in de bredere werkwijze van professionals en zij moeten weten hoe zij hiermee omgaan.

Het opstellen van een familiegroepsplan is vormvrij. De wet stelt geen andere eisen aan het opstellen van een familiegroepsplan. Er zijn dan ook verschillende vormen mogelijk om gezinnen in de gelegenheid te stellen een familiegroepsplan te maken. Hieronder vindt u enkele hoofdvormen en voorbeelden om een concreet beeld te geven van hoe het opstellen van een familiegroepsplan kan gebeuren. Er zijn drie hoofdvormen:

Zelfstandig

Ouders benaderen zelf mensen in hun omgeving en/of organiseren zelf een bijeenkomst om een plan op te stellen. De gemeente kan dit faciliteren, bijvoorbeeld door een ruimte beschikbaar te stellen voor dergelijke bijeenkomsten (bijvoorbeeld in een wijkcentrum/buurthuis). Hierbij kan eventueel de tool Samen1plan helpen. Dit is een digitaal hulpmiddel waarin ouders (en hun netwerk en hulpverleners) doelen en afspraken over hulp en ondersteuning kunnen vastleggen en de voortgang bewaken. Meer informatie vindt u op <http://web.samen1plan.nl/>.

Met ondersteuning van een onafhankelijke derde

- Onder leiding van een onafhankelijke derde kunnen ouders met hun sociale netwerk een plan opstellen. Professionals kunnen informatie geven over de problemen die zij zien en welk hulpaanbod zij hebben, maar zij zijn niet aanwezig bij de planvorming. De planvorming vindt besloten plaats, alleen het gezin en het netwerk zijn hierbij aanwezig. Voorbeeld van deze werkwijze zijn de Eigen Krachtconferentie, Eigen Plan en Familiegroepsplan. Meer informatie vindt u op www.eigen-kracht.nl, www.eigen-plan.nl en www.familiegroepsplan.nl.

Met ondersteuning van een professional

Ouders kunnen ook een professional vragen om hen te ondersteunen bij het opstellen van een plan met hun sociale netwerk. De professional kan hen bijvoorbeeld ondersteunen bij het organiseren of begeleiden van de bijeenkomst, als het gezin daarom vraagt. Uitgangspunt is dat ouders de regie hebben; zij maken de keuzes over het soort ondersteuning dat ze nodig hebben. Een voorbeeld hiervan is de werkwijze van Sociale NetwerkStrategieën. Sociale NetwerkStrategieën kunnen bij de aanmelding ingezet worden, maar ook gaandeweg tijdens een hulptraject. Meer informatie over Sociale NetwerkStrategieën vindt u op <http://sonestra.nl/>. Ook hierbij kan de methodiek en tool Samen1plan behulpzaam zijn.

Welke vorm in de praktijk passend is, zal afhankelijk zijn van de situatie en keuzes van het gezin en in welke fase het speelt (preventie/vrijwillig/gedwongen). Ook zal het afhangen van het beleid van een gemeente (zie hierna). Bepalende factoren hierin zijn:

- De wensen van het gezin: hoe willen en kunnen zij het familiegroepsplan vormgeven en wie hebben zij daarbij nodig? Hoeveel tijd hebben zij ervoor nodig?
- Problematische hulpverleningsgeschiedenis: gezinnen met een problematische hulpverleningsgeschiedenis hebben mogelijk een sterke behoefte aan ondersteuning door een onafhankelijke coördinator, waarmee ze vanuit hun eigen plan weer ruimte bieden voor ondersteuning door professionals.
- De aard en ernst van de problemen in het gezin: bij ernstige of complexe problemen hebben ouders wellicht meer ondersteuning nodig om een familiegroepsplan op te stellen dan bij lichte problemen. Indien sprake is van concrete bedreigingen in de ontwikkelingen van het kind, of de belangen van het kind anderszins geschaad worden, kan de jeugdhulpaanbieder afzien van de mogelijkheid om eerst een familiegroepsplan op te stellen.
- Ondertoezichtstelling: als er sprake is van een ondertoezichtstelling en de gezinsvoogd constateert dat sprake is van concrete bedreigingen in de ontwikkeling van het kind, dan wel dat de belangen van het kind anderszins geschaad worden, dan kan de gezinsvoogd het niet wenselijk achten dat eerst een familiegroepsplan wordt opgesteld. De aanpak van de gezinsvoogd is er dan wel op gericht om de familie en het kind zoveel mogelijk te betrekken bij de invulling van de hulpverlening. Het is mogelijk dat in een later stadium (als de situatie in het gezin is verbeterd) het gezin wel zelf een familiegroepsplan op kan stellen. Kader voor het opstellen van een familiegroepsplan zijn de (bodem)eisen die gezinsvoogd stelt.

Wanneer een familiegroepsplan?

De 'gemeentelijke toegang' (bijvoorbeeld een Centrum voor Jeugd en Gezin of een wijkteam), jeugdhulpaanbieders en gecertificeerde instellingen hebben de plicht om gezinnen de mogelijkheid te bieden om een familiegroepsplan op te stellen.

Als een gezin vóór de start van de hulp al een familiegroepsplan

heeft gemaakt, dan vormt dit de basis voor verdere hulpverlening (met uitzondering van onder toezicht gestelde kinderen). Wellicht is het nog nodig een en ander te verduidelijken en aan te scherpen. Professionals sluiten hiervoor aan bij het plan dat er al ligt en gaan hierover in gesprek met het gezin. Als al een familiegroepsplan is opgesteld dan is het in beginsel niet nodig om alsnog problemen, krachten en hulpbronnen in kaart te brengen. Immers dat is bij het opstellen van het familiegroepsplan door gezin en netwerk al gedaan.

Ontbreekt een familiegroepsplan? Dan wijzen professionals ouders op de mogelijkheid om eerst een familiegroepsplan te maken en op ondersteuning die mogelijk is. Professionals geven uitleg over het familiegroepsplan en de mogelijkheden die er in de gemeente zijn om hulp te krijgen bij het opstellen ervan. Soms vinden ouders en jeugdige het prettig om eerst met een professional in kaart te brengen welke problemen, krachten en hulpbronnen het gezin heeft. Ook daarna kunnen professionals voorstellen dat het gezin een familiegroepsplan maakt.

Gaandeweg het hulpverleningsproces kan het zijn dat het familiegroepsplan niet goed meer aansluit bij de vraag van het gezin. Dan kan het nodig zijn het familiegroepsplan bij te stellen. Jeugdhulpaanbieders en gecertificeerde instellingen bieden gezinnen hiertoe de gelegenheid. Het hernieuwde familiegroepsplan vormt dan opnieuw de basis voor de in te zetten professionele hulp.

Gemeentelijke beleidsplicht voor het familiegroepsplan

Gemeenten zijn verplicht burgers te wijzen op de mogelijkheid om een familiegroepsplan op te stellen, het opstellen van een familiegroepsplan te bevorderen/faciliteren en de mogelijkheid bieden om hulp te verlenen op basis van familiegroepsplannen. De Jeugdwet laat gemeenten vrij hoe zij het opstellen en uitvoeren van het familiegroepsplan bevorderen. Daarbij is van belang dat zij aan de volgende punten aandacht schenken:

- Opname in het gemeentelijke beleidsplan
Gezien de beleidsplicht voor gemeenten ligt het voor de hand dat gemeenten de wettelijke opdrachten inzake het familiegroepsplan opnemen in hun beleidsplannen. Belangrijke aandachtspunten daarbij zijn:
 - Opvattingen over 'eigen kracht van burgers', de meerwaarde en betekenis van een familiegroepsplan
 - Informatieverstrekking aan burgers
 - Faciliteren en bekostigen van het familiegroepsplan in de Toegang tot jeugdhulp
 - Afspraken over de werkwijze (en inkoop) bij het opstellen en uitvoeren van familiegroepsplannen door jeugdhulpaanbieders en gecertificeerde instellingen
 - De wijze van besluitvorming over de inzet van jeugdhulp op basis van het familiegroepsplan
 - Prestatieafspraken met de Toegang, jeugdhulpaanbieders en gecertificeerde instellingen over opstellen en uitvoeren van familiegroepsplannen
 - Monitoring en evaluatie of en hoe familiegroepsplannen tot stand komen.

- Opname van het familiegroepsplan in de gemeentelijke verordening
Het staat gemeenten vrij om het familiegroepsplan al dan niet in de gemeentelijke verordening op te nemen. De Jeugdwet kent geen verplichting daartoe. In de VNG modelverordening Jeugdhulp zijn twee artikelen opgenomen, die rechtstreeks verwijzen naar de artikelen in de Jeugdwet over het familiegroepsplan. De VNG modelverordening Jeugdhulp is de gemeenten aangeboden als een handreiking bij het maken van een gemeentelijke verordening. De gemeenteraad stelt de verordening Jeugdhulp vast.

Gesloten plaatsingen en het familiegroepsplan

De Jeugdwet geeft aan dat ook de kinderrechter gezinnen de gelegenheid biedt om een familiegroepsplan te maken voordat hij een machtiging of een voorwaardelijke machtiging tot gesloten jeugdhulp verleent of wanneer een vervallenverklaring van de plaatsing voorligt. Ouders kunnen aangeven dat zij daar geen gebruik van wensen te maken. De kinderrechter kan besluiten gezinnen geen gelegenheid te bieden een familiegroepsplan te maken, als concrete bedreigingen in de ontwikkeling daartoe aanleiding geven of het de belangen van het kind op een andere manier schaadt. De kinderrechter maakt hierbij ook de afweging of een familiegroepsplan juist wel kan bijdragen aan de vergroting van de veiligheid en een betere ontwikkeling van het kind.

Geen familiegroepsplan?

Ook als ouders afzien van het maken van een familiegroepsplan, kunnen professionals werken aan het versterken van eigen kracht, en de regie over de hulp bij het gezin leggen. De Jeugdwet bepaalt dat bij hulp bij vroege signalering van problemen, bij verlening van jeugdhulp en bij de uitvoering van kindbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering gewerkt wordt op basis van een hulpverleningsplan. Dit hulpverleningsplan stelt de hulpverlener samen met ouders en jeugdige op.

Bij het opstellen van het hulpverleningsplan kijkt de hulpverlener samen naar de mogelijkheden die ouders en hun netwerk hebben om de problemen aan te pakken. In dat geval is het familiegroepsplan ingebed in het handelen van de hulpverlener:

- Samen beslissen over passende hulp
De beroepsverenigingen van psychologen, orthopedagogen en maatschappelijk werkers (NIP, NVO en NVMW) werken aan de ontwikkeling van richtlijnen voor jeugdhulpprofessionals. De richtlijnen zijn gebaseerd op wetenschappelijke kennis, praktijkkennis en ervaringsdeskundigheid van cliënten. Een daarvan is de Richtlijn Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp. Deze richtlijn beveelt aan dat professionals samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp (in plaats van óver hen

beslissen) en dat zij ook samen met ouders en jeugdige kijken wat zij zelf en samen met mensen uit hun omgeving (familie, vrienden, bekenden) aan hun problemen kunnen doen, voordat zij kijken naar welke professionele hulp noodzakelijk is. Professionals kunnen daarbij gebruikmaken van gesprekstechnieken uit de motiverende gespreksvoering en het oplossingsgericht werken. Meer informatie vindt u op www.richtlijnenjeugdhulpenjeugdbescherming.nl.

- Met hulp van ervaringsdeskundigen
Ouders die met opvoedingsvragen zitten of een kind met problemen hebben, kunnen gebaat zijn bij contact met andere ouders in een vergelijkbare situatie. Ouders kunnen tips met elkaar uitwisselen over wat zij nodig hebben om goed met de vragen of problemen om te gaan. Dit kan de eigen kracht versterken. In de Databank Effectieve Jeugdinterventies zijn twee interventies opgenomen die ervaringsdeskundigen inzetten: Home-Start en Moeders Informeren Moeders. Deze interventies zijn door een onafhankelijke erkenningscommissie erkend als goed onderbouwd. Home-Start is een preventieprogramma. Ervaren vrijwilligers ondersteunen ouders met tenminste één kind van zes jaar of jonger in de thuissituatie om te voorkomen dat alledaagse problemen uitgroeien tot ernstige en langdurige problemen. Moeders Informeren Moeders is een programma voor moeders met een eerste kind tussen 0 en 18 maanden. Getrainde vrijwilligers (ervaren moeders) gaan maandelijks op bezoek bij de moeders en praten aan de hand van een praatpapier en beeldmateriaal met hen over de opvoeding en verzorging van hun kind. Zo wordt het zelfvertrouwen, de zelfredzaamheid en het zelfzorgvermogen van de moeders vergroot en hun sociale netwerk versterkt. (Meer informatie over deze interventies vindt nu op www.nji.nl/jeugdinterventies).
Daarnaast zijn er allerlei organisaties die lotgenotencontact ondersteunen. Te denken valt aan Balans (www.balansdigitaal.nl), een landelijke vereniging voor ouders van kinderen met een leer- en/of gedragsstoornis, zoals ADHD, dyslexie, Asperger en PDD-NOS. Mogelijk kunnen ook cliëntenraden van instellingen een rol spelen in het voorlichten en begeleiden van andere ouders en jeugdigen.

Bronnen

- Jeugdwet
<http://wetten.overheid.nl/BWBR0034925/2016-08-01>
- Amendement van Kamerleden Joel Voordewind en Loes Ypma:
<http://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33684-83.html>
- Modelverordening Jeugdhulp
<https://vng.nl/onderwerpenindex/jeugd/jeugdhulp/brieven/geactualiseerde-modelverordening-jeugdhulp>

Juli 2017